

N:o 15.

Ank. till Riksd. kansli den 21 mars 1896, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af 15 § i stadgan för rikets allmänna läroverk.

Genom kongl. kungörelsen den 22 mars 1895 har 15 § af stadgan för rikets allmänna läroverk erhållit följande lydelse:

1. I hufvudsaklig öfverensstämmelse med derfor stadgad plan skola arbeten åläggas lärjungarne till utförande under sommarferierna.

Uppgifterna för dessa arbeten, hvilka i allmänhet böra vara desamma för lärjungarne i samma klass eller samma afdelning af tvåårig klass vid samma läroverk, skola mot vårterminens slut bestämmas af rektor på förslag af lärarne i ifrågavarande ämnen i klassen eller afdelningen närmast under den, till hvilken feriearbete gifves, samt så vidt möjligt upptagas i den vid terminens slut utgifna årsredogörelsen.

2. Vid hvarje feriearbete, som förelägges lärjunge, må af läraren meddelas den förberedelse och de särskilda upplysningar, som kunna anses erforderliga.

3. Vid höstterminens början pröfve vederbörande lärare i den klass eller den afdelning, till hvilken feriearbete gifvits, på hvad sätt lärjungarne utfört det föresatta arbetet, samt afgifve deröfver för hvarje särskildt ämne betyg med ettdera af vitsorden: Tillfredställande eller

Bih. till Riksd. Prot. 1896. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 12 Häft. (N:o 15.)

Icke tillfredsställande, hvarefter lärjungarnes målsmän underrättas om pröfningens utgång. Och tillkomme det rektor att vidtaga erforderliga åtgärder, på det att denna pröfning må kunna afslutas inom höstterminens tre första veckor.

4. Lärjunge, som vid höstterminens början vinner inträde vid läroverket, skall hafva fullgjort stadgadt feriearbete eller ett deremot svarande och pröfvas med afseende derå såsom i föregående punkt säges.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 15), hvilken hänvisats till utskottets förberedande behandling, hemställer herr *C. G. Bäckgren*, »att Riksdagen i skrifvelse till Konungen med undersätlig vörndnad anhåller, det 15 § i stadgan för rikets allmänna läroverk af den 1 november 1878, sådan den lyder i kongl. kungörelsen af den 22 mars 1895, måtte upphävas och ur nämnda stadga utgå».

Efter att hafva uttalat den uppfattningen, att den i berörda § af läroverksstadgan gifna föreskriften om feriearbete ingalunda vore motiverad af Riksdagens skrifvelse den 9 maj 1893 angående afskaffande af öfversättningsprovet från svenska till latin i mogenhets-examen eller af Riksdagens skrifvelse den 11 maj 1894 angående ordnandet af sambandet mellan folkskolan och allmänna läroverket, ehuru väl dessa skrivelser i inledningen till kungörelsen den 22 mars 1895 sades hafva föranlett ändringarna i läroverksstadgan, anför motionären såsom skäl för sin ifrågavarande hemställan, att det påbjudna feriearbetet dels gjorde intrång i såväl ungdomens som föräldrars och målsmäns frihet och sjelfbestämningrätt, dels satte ungdomens helsa på spel, dels ock åsamkade föräldrar större ekonomiska uppoffringar, än hittills varit nödvändigt.

I förstnämnda hänseende yttrar motionären, att, då ferieläsningen med rätta torde kunna betraktas som en stor lexa, gifven vid läse-terminens slut för att inläras under de månader, som läroverksstadgan uttryckligen tillförsäkrat ungdomen såsom dess frihetstid, bestämmelsen om ferieläsningen syntes föga förena sig med stadgans anda och mening om välbehöfligheten för ungdomen af en hvilo- och rekreationstid.

Med afseende på den fara, som feriearbetet ansetts medföra för ungdomens helsa, säger motionären vidare, att föräldrar och målsmän såge med oro, huru skolungdomen vid allmänna läroverken ansträngdes hårdare, än dess helsa under växtperioden tillåte. Efter ansträngningen i skolan under läseterminen behöfde ungdomen synnerligen väl vara ledig från tvångsläsningen under mellanterminen, för att då, om

möjligt, taga igen, hvad som blifvit eftersatt i afseende på dess kroppsutveckling.

I fråga om de ökade ekonomiska uppoffringarne anför slutligen motionären, att det föreskrifna feriearbetet nödgat föräldrar och målsmän att anskaffa särskilda lärare för skolungdomen under mellanterminen. Detta medförde en kostnad, som för många vore rätt känbar.

I öfrigt ger motionären i starka färger uttryck åt det bekymmer och det missmod, hvilka af påbudet om läroverkens feriearbete framkallats hos honom, och hvilka, såsom han säger, delas af många andra.

Utskottet, som har sig väl bekant den utbredda och ganska starka misstämning, som redan förslaget och sedermera föreskriften om läroverkens obligatoriska feriearbete framkallat, har tagit denna föreskrift och dermed sammanhängande omständigheter äfvensom motionärens föreliggande hemställan under öfvervägande och dervid funnit de skäl, motionären anført till stöd för sin framställning, i flera afseenden beaktansvärda.

Utskottet finner sig emellertid böra tillkännagifva, att det ingalunda delar den uppfattning, som motionären synes hysa beträffande föreskriften om feriearbetet såsom varande nära nog alldeles obehörig, i ty att derigenom, enligt motionärens yttrande, »göres intrång i såväl ungdomens som föräldrars och målsmäns frihet och sjelfbestämmningsrätt». Det synes nemligen utskottet icke berättigadt att så tolka § 17 mom. 2 af stadgan för rikets allmänna läroverk den 1 november 1878, som om lärjungarne tillförsäkrats frihet från allt arbete under den tid, som der angifves såsom »allmänna ferier». Utskottet är vidare så långt ifrån att anse hvarje lärjungarne af läroverken anvisadt och af dessa kontrolleradt feriearbete oberättigadt, att det tvärtom är af den mening, att sådant arbete kan vara lärjungarne och undervisningen till väsentligt gagn och således förtjena att från målsmäns sida ses med tillfredsställelse och af dem uppmuntras.

Feriernas längd vid våra läroverk, hvilken man trott välla åtskilliga olägenheter, har, såsom bekant är, föranledt förslag om läsårets utsträckning. Sålunda ifrågasattes senast i Kongl. Maj:ts framställningar till Riksdagen åren 1890 och 1892 läsårets förlängning med tre veckor. Utskottet måste för sin del på det bestämdaste ogilla ett sådant förslag ej mindre ur uppfostrans än ur hygienisk synpunkt. Dels skulle nemligen ungdomen, särskildt den del deraf, som har sina

hem utanför läroverksstäderna, genom läsårets förlängning allt för mycket undandragas hemmens och det yttre lifvets högst betydelsefulla inflytelser, dels skulle äfven en sådan anordning, enligt de sakkunniges ganska enhälliga mening, på grund af vårt lands klimatiska förhållanden vara mycket ogynsam för ungdomens fysiska utveckling. Härtill komme ytterligare kämbart ökad ekonomisk tunga för föräldrar och målsmän, som äro boende utanför läroverksstäderna.

Men om sålunda utskottet å ena sidan måste ogilla förslaget om feriernas förkortande, kan det dock å andra sidan icke annat än erkänna, att deras betydliga längd kan medföra afsevärda olägenheter, om ungdomen derigenom förledes att under en längre tid, än lämpligt är, alldeles vända sig bort från de sysselsättningar, som tillhöra läroverken, eller, hvad värre är, att åsidosätta all nyttig verksamhet. Till att afvärja dessa olägenheter finnes säkerligen *i allmänhet* icke något verksammare medel än af läroverken ordnad feriearbete, ty erfarenheten lärer nogsam, att hemmen ofta icke äro i tillfälle att ensamma på nöjaktigt sätt utföra denna del af uppfostringsarbetet. Utskottet tror därför, att ett på lämpligt sätt ordnad feriearbete kan medföra betydande fördelar derigenom, att det dels åstadkommer en högst önskvärd samverkan mellan skolan och hemmet, dels främjar lärjungarnes sjelfverksamhet, dels ock möjliggör fördelande och lättande af det arbete, som eljest måste uteslutande förläggas till läseterminerna, hvarvid då äfven undvikas den olägenhet ur hygienisk synpunkt, som otvifvelaktigt är förenad med för tvära öfvergångar från fullständig hvila till full verksamhet.

För att feriearbetet emellertid skall hafva dessa goda verkningar, kräfves, enligt utskottets förmenande, ej mindre, att arbetet icke föreläggas till större mått, än att tillräcklig tid lemnas för hvila och vederqvickelse samt för tillgodogörande af de nyttiga och lärrika inflytelser, som hemmen och i öfrigt lifvet utanför skolan erbjuda, än äfven att uppgifterna äro af sådan beskaffenhet, att de kunna utföras utan annan hjälp än vederbörande lärares på förhand gifna anvisningar. Derjemte torde ock böra fordras, att icke uppgifterna orubbligt fastslås lika för alla lärjungar på ett visst undervisningsstadium, emedan de då stundom onödigtvis komma att innebära ett tvång och en tunga, som illa stå tillsammans med den åsyftade utbildningen till sjelfverksamhet.

Då utskottet nu går att bedöma, i hvad mån läroverksstadgans föreskrifter angående feriearbetet motsvara ofvan angifna fordringar, så är det först och främst uppenbart, att detta feriearbetes natur är väsentligen olika det af utskottet förordade derutinnan, att lärjungarnes val-

frihet är på ett särdeles betänkligt sätt utesluten, hvilket åter har sin grund deri, att detta arbete, enligt det af särskilda komiterade den 9 mars 1894 derom framställda förslaget, är afsedt att utgöra »en integrerande del af lärokursen» och att sålunda hålla vissa läroämnen skadeslösa för den tidsförlust, de på ett eller annat sätt lidit vid de nya, samtidigt föreslagna undervisningsplanernas uppgörande. Utaf sistnämnda förhållande framgår som en följd, att man icke rimligtvis kan, såsom motionären ifrågasatt, utan vidare påkalla det nu stadgade feriearbetets fullständiga borttagande, med mindre att undervisningsplanerna samtidigt omarbetas.

Nyss berörda omständighet synes dock utskottet icke utesluta, att det med fog bör kunna ifrågasättas, att en viss *begränsad valfrihet* medgifves, så att t. ex. icke en lärjunge med mycket tillfredsställande insigter i ett visst läroämne skall nödgas att egna sin ferietid åt just detta till förfång för andra ämnen, i hvilka han särskildt behöfver förkofran eller till hvilka han drages af synnerlig håg.

Men det är icke nog, att hänsyn bör tagas till nu antydda omständigheter. Det får icke heller förbises, att i vissa fall en lärjunge kan behöfva sina sommarferier för att på något praktiskt lifsområde pröfva sina anlag med afseende på framtida verksamhet eller stundom rent af för att grundlägga denna. I sådana fall synes det vara läroverkets ovilkorliga skyldighet att träda tillbaka med sina fordringar i fråga om feriearbetet, och mer eller mindre fullständig *befrielse* bör då i vederbörlig ordning kunna medgifvas. Så äfven och framför allt i de fall, då lärjungen behöfver egna hela ferietiden åt vården af försvagad helsa.

Slutligen synes det utskottet, som om otjenligheten af läroverksstadgans undantagslösa föreskrifter angående feriearbetet allra mest framträder i fråga om de lärjungar, som vid vårterminens slut icke erhålla flyttning till högre klass. Enligt vid rektorsmötet 1895 gjord utredning hafva under 5-årsperioden 1889—1893 dessa uppgått till icke mindre än 40 procent af samtliga lärjungarne. I sanning ett högst beaktansvärdt förhållande! Bland dessa icke-flyttade finnas obestriddigen många, hvilkas kvarlemnande har sin grund i bristande flit eller klen begäfnings och som därför antingen icke förtjena, att man i detta fall till dem tager synnerlig hänsyn, eller hafva största fördel af att å nyo genomgå den lägre klassens kurs eller ock välja annan verksamhet. Hit höra väl i allmänhet de omkring 21 procent af lärjungarne, som icke flyttas ens vid höstterminens början. Men det återstår dock

alltid de 19 procent af lärjungarne, som först då erhålla flyttning och för hvilka ett oafkortadt feriearbete vid sidan om det arbete, som kräfvades för vinnande af flyttning, måste blifva öfver höfvan betungande. Bland dessa finnas ofta flitiga lärjungar med medelmåttig begåfning, åt hvilka *lindring* i eller *befrielse* från feriearbetet med rätta bör beviljas.

Tager utskottet nu ytterligare i betraktande de skäl, som motionären anført för sitt yrkande på feriearbetets omedelbara och fullständiga borttagande, nemligen dels de vådor, som han finner detsamma innebära för lärjungarnes helsa, dels ock de ekonomiska uppoffringar, som åläggas föräldrar och andra målsmän derigenom, att lärjungarne för feriearbetets fullgörande skulle behöfva hjälp af enskilda lärare, så lærer det väl vara uppenbart, att ett af läroverken anvisadt feriearbete icke under *alla* förhållanden måste medföra de af motionären påstådda verkningarna. Tydligt är, att detta i väsentlig mån beror af uppgifternas omfång och beskaffenhet, och utskottet har icke funnit läroverksstadgans föreskrifter och anvisningar i denna del vara sådana, att skulden för de nämnda verkningarna rättvisligen kan tillskrifvas dem. Detta hindrar dock icke, att en mindre tillfredsställande tillämpning af dessa föreskrifter, hvilka med rätta lemna rektor och lärare vid de särskilda läroverken temligen fria händer vid uppgifternas fastställande, kan på vissa håll hafva gjort sig gällande. Huru härmed förhåller sig, kan emellertid icke nu på allmänna erfarenhetsgrunder bedömas, ty alldenstund det för första gången pålagda feriearbetet afsett innevarande läsår, föreligger icke, vare sig i läroverkens årsredogörelser eller i annan form, något material för ett sådant bedömande. Om, såsom icke osannolikt är, missförhållanden i detta hänseende framträd, så är man berättigad att förvänta, att vederbörande låta sig angeläget vara att åvägbringa rättelse härutinnan.

Men om sålunda utskottet hvarken kan medgifva, att *hvarje* af läroverken ordnad feriearbete i och för sig är otjenligt, ej heller vågar påstå, att det i läroverksstadgan anvisade i *allmänhet* är olämpligt, så får det dock icke bestridas, att det lagstadgade feriearbetet ofta kan vara den råge, hvilken kommer det mått af ansträngning, som rimligen kan krävas af lärjungarne, att flöda öfver. Men skulden härtill ligger då icke i feriearbetet, utan i läroverkens allmänna anordning samt i deras undervisningsplaner. Då emellertid utskottet, som anser en snar och genomgripande omarbetning af undervisningsplanerna vara af nöden, får anledning att i annan ordning yttra sig härom, vill det nu in-

skränka sig till att blott antydningssvis uttala den uppfattningen, att nyss berörda förhållanden och af den icke minst de samtidigt med föreskriften om feriearbetet fastställda undervisningsplanerna påkalla ett allvarligt öfvervägande äfven med hänsyn till omsorgen om lärjungarnes helse och kroppsliga utveckling.

Till sammanfattning utaf hvad utskottet sålunda yttrat vill utskottet slutligen anföra, att, då läroverkens feriearbete, på sätt visadt blifvit, står i nära nog oskiljaktigt samband med gällande undervisningsplaner, det å ena sidan visserligen icke bör ifrågakomma att oberoende af dessas ändring hos Kongl. Maj:t anhålla om det omedelbara och fullständiga afskaffandet af nämnda feriearbete, allra helst som tillräcklig erfarenhet om dess verkningar icke kunnat vinnas redan vid första tillämpningen af föreskrifterna derom, men att å andra sidan tungt vägande skäl gifvas, hvilka berättiga till den förhoppning, att Kongl. Maj:t skall finna anledning att i gällande föreskrifter angående feriearbetet vidtaga ändringar i här ofvan angifna syften, så att

1) en *begränsad valfrihet* kan medgifvas t. ex. en lärjunge, som önskar utbyta feriearbete i ett läroämne, i hvilket han eger mycket tillfredsställande insigter, mot feriearbete i ett annat;

2) *mer eller mindre fullständig befrielse* från feriearbetet kan medgifvas exempelvis åt lärjunge,

a) som behöfver egna hela ferietiden åt vården af försvagad helse;

b) som önskar använda sina sommarferier för att på något praktiskt lifsområde pröfva sina anlag med afseende på framtida verksamhet, eller rent af grundlägga denna;

c) som vid vårterminens slut icke erhållit flyttning till högre klass, men kan antagas vara i stånd att vinna sådan vid höstterminens början, ifall han finge använda sommarferierna till att förkofra sig i det eller de ämnen, i hvilka hans kunskaper befunnits otillfredsställande.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer utskottet,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om sådana ändringar i 15 § af stadgan för rikets allmänna läroverk den 1 november 1878, sådan denna § lyder enligt kongl. kungörelsen den 22 mars 1895, att åt rektor tillerkännes befogenhet att på målsmäns begäran och efter vederbörande lärares

hörande i särskilda fall åt vissa lärjungar medgifva jemkning i eller befrielse från det i sagda § stadgade feriearbetet.

Stockholm den 20 mars 1896.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.